

Zdeněk Kárník
**NA ÚSVITU DĚJIN
ČESKÉ SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE**

Od prvopočátků hnutí k základům
moderní politické strany (1844–1893)

ZDENĚK KÁRNÍK ml.
DOKOŘÁN
2019

© Prof. PhDr. Zdeněk Kárník, DrSc., dědicové, 2011, 2019

ISBN 978-80-7363-857-3

Obsah

Úvodem vůbec ne formálním.....	11
Kapitola I. Od prvopočátků hnutí k založení strany dělníků v Rakousku (do roku 1874)	13
1. Počátky a rozvoj průmyslu, stav a počiny dělnictva před rokem 1848, za událostí revolučního roku 1848 a během neoabsolutismu 50. let 19. století.....	13
1.1. Prvopočátky nové společnosti	13
1.2. Český revoluční rok 1848 v životě a očima dělníka.....	16
1.3. Nechtěné kroky neoabsolutismu Františka Josefa I. a jeho konce.....	19
2. Zakládání dělnických spolků svépomocných a vzdělávacích v Německu, Předlitavsku a v Českých zemích – národní rozdíly a první národnostní spory.....	22
2.1. Německo, Vídeň a Alpské země, Aš a Liberec.....	22
2.2. Praha a Čechy	26
2.3. Nové (hlavně nacionální) komplikace	31
3. Od Internacionály k velkoněmecké a k celorakouské sociální demokracii s českou účastí.....	34
3.1. Podmínky a stav hnutí dělnictva v habsburském mocnářství a v ostatních evropských zemích	34
3.2. Vznik a vývoj Mezinárodního dělnického sdružení (I. internacionály).....	40
3.3. Založení velkoněmecké sociální demokracie v Eisenachu.....	44
3.4. Pronásledování, spory a pokrok v Čechách.....	51
3.5. Vlivy Pařížské komuny na tříbení hnutí ve Vídni a v Praze	54
3.6. Čeští dělníci na Světové výstavě ve Vídni a co z toho pošlo.....	63
3.7. Ustavující sjezd celorakouské sociálně demokratické strany 7. dubna 1874 v Neudorfelu	66
Kapitola II. Krize rakouské sociální demokracie a její následky v Českých zemích (Na cestě k přeložení rakouské centrály do Liberce a založení Československé sociálně demokratické strany dělnické na sjezdu v Praze-Břevnově 1878).....	78
1. Předpoklady pro vybudování moderní internacionální dělnické strany v Předlitavsku a v Českých zemích zvláště.....	78
2. Marné úsilí o konsolidaci pronásledované strany v Alpských zemích.....	88
3. Gotha, Vídeňské Nové Město a přesun stranické centrály do Liberce.....	93
4. Sociálně politické a národně politické teorémy v kontextu národnostní praxe stranických organizací sociální demokracie v Rakousku	100
5. Čeští a němečtí průkopníci socialismu z Českých zemí na cestě od Vídně (a Neudorfelu) k Praze (a Břevnovu) a Liberci (a Alt-Habendorfu)	104
6. Německá zemská organizace a rozehnaná „Svatováclavská“ konference československých v Praze	109
První interludium ve věcech obecných. Jaro českého národa a zrod sociální třídy dělníků ve společnosti dirigované již kapitálem.....	115
1. Pojem „dělnická třída“ a sociálně politické problémy společnosti mocnářství a Čechů na přelomu agrárního a průmyslového věku.....	121

1.1. Rakouskoněmečtí liberálové v čele demokratizace státu – nikoli pro dělnictvo (a pro Čechy).....	131
2. Jaro (a léto) Němců a Čechů v Předlitavsku a Maďarů a Slováků v Zalitavsku a jeho vliv na dělnictvo	136
2.1. Němci.....	137
2.2. Češi.....	148
2.3. Židé	154
3. Byli Češi v 60. a 70. letech 19. století již moderním (tj. i „státotvorným“) národem?.....	158
3.1. Česká sociální třída dělnická	160
3.2. Selský stav – podnikatel na vlastní půdě.....	173
3.3. Česká národní inteligence jako sociální vrstva.....	178
3.4. Čeští podnikatelé ve finančnictví a průmyslu; česká buržoazie jako sociální vrstva národa.....	181
3.5. Slovensko	189
4. „Dělnická otázka“, „Jaro národů“ a státy: hlavně německá střední Evropa, Balkán a habsburské soustátí	190
5. Národnostní důsledky přeměny Českých zemí v „dílnu mocnářství“ a jejich vliv na dělnické hnutí.....	197
Kapitola III. Založení Československé sociálně demokratické dělnické strany v Rakousku	198
1. Stav strany za předsjezdových příprav.....	198
2. Zastoupení místních sekcí na břevnovském sjezdu a organizační struktura ČSDSDvR.....	204
2.1. Řád organizační a Řád sekcí.....	204
2.2. Místní sekce na sjezdu strany.....	208
3. Dne 7. dubna 1878 U svaté Markéty ve Velkém Břevnově u Prahy	215
3.1. Účastníci sjezdu.....	216
3.2. Dělnický charakter strany.....	218
3.3. Inteligence v dělnické straně.....	219
3.4. Referát Josefa Boleslava Pecky.....	222
3.5. Zpráva prozatímního ústředního výboru strany.....	223
3.6. Zprávy místních sekcí.....	224
3.7. Projednání Řádu organizačního a Programu strany.....	228
3.8. Program Československé sociálně demokratické strany v Rakousku.....	229
3.9. Volby ústředních orgánů strany	234
3.10. Skutečný stav členstva strany po svatomarkétském sjezdu ve světle „Organisace“.....	239
4. Projednání československé záležitosti na celorakouském sjezdu strany v Dlouhých Mostech, stav německé strany a výsledky petice za všeobecné a rovné volební právo.....	243

4.1. Počty členů Německorakouské sociální demokracie dle „Sozialpolitische Rundschau“	250
5. Bezprostřední výsledky a dějinný smysl břevnovského sjezdu.....	251
Kapitola IV. Pronásledování, rozkoly a tříštění (1878–1881).....	253
1. Opět demiurg Německa v Předlitavsku a Českých zemích (tentokrát Johann Most a mostianství v Německu a podunajské říši)	254
2. Vliv ilegální ČSDSDvR na dělnictvo prostřednictvím legálních spolků.....	260
2.1. Počty dělnických spolků.....	264
3. Příprava, průběh, výsledky a následky procesu s účastníky ustavujícího sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické v Rakousku	270
I. exkurz. Edice pramenů k ustavujícímu sjezdu Československé sociálně demokratické strany v Rakousku	280
4. První „pobřevnovské“ úspěchy – i likvidační pronásledování socialistů v Čechách; útek do Vídně a severočeská porážka	285
4.1. Dobrá posjezdová nakročení	286
4.2. Zostřené pronásledování a útek vedení Československé sociální demokracie z Prahy do Vídně – před pronásledováním a pod křídla anarchismu policejního provokatéra.....	295
4.3. Převratný či chaotický vývoj v celorakouské (a vlastně i československé) straně	303
4.4. Porážka severočeské hornické stávky 1882 a její následky.....	307
4.5. Směřování konference strany v Holešovičkách (květen 1882).....	318
Kapitola V. Marné pokusy o překonání krize hnutí dělnické třídy a její strany (1881–1884)	324
1. Kolísání a váhání a marný pokus rakouskoněmeckých a československých sociálních demokratů o nápravu (1881–1882).....	325
1.1. Československá strana kontra stát a vlastní minulost (souboje se střídavými úspěchy)	325
1.2. První náběhy na nová řešení.....	336
2. Brněnský sjezd spojené celorakouské a československé sociálně demokratické strany, konaný 15.–16. října 1882 – příprava a průběh.....	340
2.1. Brněnský program 1882	343
3. Jak po brněnském sjezdu? Vyvrcholení rozkolu, pronásledování anarchistického dobrodružství a zkázy.....	351
3.1. Rozkol ve straně dokonán.....	351
3.2. Anarchizující radikálové ve Vídni.....	352
3.3. Neocenitelné Hybešovo svědectví.....	353
4. Až na dno! Atentáty, vrcholy perzekuce, poslední pokusy průkopníků a jejich emigrace. Osudy otců-zakladatelů	360
4.1. Efektivita pronásledování	360
4.2. Anarchistické atentáty ve Vídni a jejich následky	363

5. Výjimečný stav nad Vídní a „protianarchistický“ zákon v Rakousku.....	374
6. Český příklad z dob vlády protisocialistického zákona a anarchie: tragédie prostého rytmířství i sprosté zrady a potrestání – Hluboká v Podještědí..	380
Druhé interludium. Mohla se 80. léta stát zlomem v dějinném vývoji českého národa, rakouského státu a sociální demokracie?.....	388
1. Změny ve vládním režimu, jeho priority a výstupy.....	388
2. České národní úspěchy a jejich vliv na modernizaci národa.....	393
2.1. Založení České univerzity Karlo-Ferdinandovy a vlivy univerzity německé...396	
2.2. Modernizace duchovního života českého národa.....	401
3. Taaffovské sociální zákonodárství.....	406
4. Paralelní vrchol „taaffismu“ – punktační německo-české vyrovnání a jeho následky – „český národní zázrak“	411
4.1. Na cestě k Punktacím.....	411
4.2. Jubilejní výstava 1891	416
Mezikapitola I. Tak přizemně vyhlíží historický zlom v sociálně demokratickém hnutí?.....	422
1. Dekapitace sociálně demokratické strany a její následky.....	422
2. Prvopočátky křesťanských sociálů, aneb řádky o zradě nezradě a podivuhodných okamžicích zrození vůle obnovit sociálně demokratickou stranu.....	426
3. Sociálové národní jako dočasný průvodce sociálního demokratismu (?) aneb pražský chaos	434
4. Kulturace dělnické sociální třídy: dělnictvo musí (a usiluje) vlastní silou vstoupit do světa „vědomých“ údu občanské (civilizované) společnosti	435
5. Dělnické kalendáře.....	440
5.1. Dělnické kalendáře rakouskoněmecké.....	441
5.2. Dělnické kalendáře československé	445
Kapitola VI. Sjedená sociální demokracie Předlitavska se připravuje k vítězství nad státem a reakcí (Znovuzrození Československé sociálně demokratické strany dělnické v Rakousku 1885–1890).....	450
1. Proč obrodu československé sociální demokracie zajistila Morava a nikoli Čechy.....	450
2. Cesta ke „sjezdu dělnictva československého v Brně o Vánocích 1887“	455
2.1. Světlo se zrodilo v Brně.....	457
2.2. Sjedenování v Alpských zemích a jeho zpětný vliv v Českých zemích.....	460
2.3. Překonávání chaosu v Praze a v Čechách	466
3. „Sjezd dělnictva československého v Brně“ o Vánocích 1887.....	473
3.1. Brněnský sjezd a ještě doby zlé.....	483
4. Českoslovanští a (či versus) Adlerovi muži	486
4.1. Adlerovo pražské jednání s Körberem v kavárně Vídeň.....	488
4.2. Brněnská jednání o těžé věci, ale jinak.....	493
5. Hainfeldský sjezd rakouské sociální demokracie 1888/89: nedostatky, klady a hlavně velký dějinný význam.....	495

5.1. Hainfeld, Viktor Adler a Josef Hybeš	495
5.2. Na cestě k Hainfeldu	499
5.3. Průběh a výsledky hainfeldského sjezdu	502
6. Založení Mezinárodního sdružení socialistických stran (II. socialistické internacionály)	516
6.1. Podmínky a přípravy	516
6.2. Pařížský ustavující kongres Socialistické internacionály	520
6.3. Vystoupení Hybešovo a Adlerovo	522
6.4. Výsledky kongresu	524
Kapitola VII. Strastiplná cesta k založení ČSDSDvR a strany celorakouské	528
1. Dělnictvo v Čechách tváří v tvář „českému národnímu zázraku“ – síla a slabiny českých Čechů	528
2. Stávky dělníků na jaře 1890	531
3. První 1. máj 1890 a jeho dějinné následky	534
4. Vyvrcholení stávkového hnutí v roce 1890	545
5. Odbory. Odbory? Odbory!	547
6. Organizační usnesení redaktorské konference brněnské v srpnu 1890 a jejich přenos do Vídně	555
7. První volební klání sociálních demokratů a jeho výsledky	557
8. Českoslovanští internacionálové a český národ – teoretický problém hnutí	559
9. Jubilejní výstava 1891 a nové rozkoly v Praze	562
10. Druhý sjezd Rakouské sociální demokracie 28.–30. června 1891 ve Vídni a „dělníci českoslovanští“	570
11. Obránáři před soudem českoslovanických soudruhů a celorakouského sjezdu strany	574
Kapitola VIII. Sociální demokracie na prahu revoluce nebo jen imperialismu?	583
1. Obraty v Českých zemích a ve vládní politice let 1891–1893	584
2. U kolébky imperialismu	587
3. Sociální demokracie a problém politické generální stávky v Evropě	589
4. Socialistická internacionála, válka a generální stávka	594
5. Rakouská sociální demokracie 1892–1893 a první vrchol hnutí za všeobecné volební právo	597
6. Rakouská sociální demokracie a generální stávka	603
7. Engelsova reforma Marxova učení, Rakousko a Češi	608
Kapitola IX. V předvečer (aneb za nástupu radikální „pokrokové“ mládeže)	619
1. Kalendárium českých událostí 1892–1893	619
1.1 Stav českých věcí v Čechách	619
1.2. Mladočeši	621
1.3. Němečtí liberálové	623
1.4. „Česká otázka“, sociální demokraté a Omladina i „Omladina“	624
2. První pokus o založení Českoslovanické sociálně demokratické strany a jeho neúspěch	632

3. Překotný krizový vývoj strany a hnutí v Čechách 1892	640
4. Úsilí o obrodu	645
4.1. Steinerův plzeňský „exil“	645
5. Stávky, formování odborových svazů a centrály	648
Kapitola X. Definitivní založení Československé sociálně demokratické strany dělnické v Rakousku	653
1. Zaostávalo budování československé strany za rakouskoněmeckou?	653
1.1. Inteligence v rakouskoněmecké a v československé straně	659
2. Druhá internacionála a Bedřich Engels ve věci ustavení československé strany ..	661
3. Problémy s organizací a nevyhovující pražskou centrálou	665
4. Českobudějovický Vánoční sjezd 1893	669
4.1. Předehra pražsko-vídeňská	670
4.2. Sjezdová jednání „U anděla“	671
4.3. O programu	673
4.4. O organizačním řádu	677
4.5. Nosné organizace a vůdčí osobnosti	681
Namísto závěru	684
Ediční poznámka	687
Jmenný rejstřík	689